

Д.С. БОЛЫСБАЕВ^{1✉}, Н.Ә. МАХАНБЕТОВА²,
Ж.О. СУЛЕЙМЕНОВА², М.Ж. МАМЕШОВ²

¹филология ғылымдарының кандидаты, доцент

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
(Қазақстан, Шымкент қ.), e-mail: daulet.bolysbaev.74@mail.ru

²М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент қ.), e-mail: miss_naza@mail.ru

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ӘДІСІ ЖӘНЕ ОЮ-ӨРНЕКТЕГІ КӨРКЕМДІК ОЙЛАУ ЖҮЙЕСІ

Бұйым бейнелеу өнерінің кез келген түрі сияқты ою-өрнек туралы көп немесе аз жоғары көзқарастарға ие, табиғаты жағынан эстетикалық қызметтің басқа түрлеріне жақын, идеологиялық қанықтылығы төмен, кейбір ұсақ мағыналардың бірі болып табылатын өте тар көркемдік идеяның құбылыстары біркелкі емес бірлестіктерді, белгілі бір эмоцияларды тудырады. Мақалада ою-өрнек өнеріндегі көркемдік бейненің ерекшеліктері қарастырылады. Зерттеу эмпирикалық материалды теориялық жалпылауға және сәндік өнердің өзіндік ерекшелігін анықтауға бағытталған. Ою-өрнектің образды бейнесінің көркемдік мазмұнының ерекшеліктері зерттелді, сәндік өнердегі шындықты бейнелеу ерекшеліктері анықталды, шығармашылық әдістің ерекшеліктері талданды, көркемдік жалпылаудың негізгі принциптері анықталды. Ою-өрнекті зерттеушілердің басты мәселелерінің бірі – ою-өрнектің эстетикасы мен поэтикасының болмауы, бұл ескерткіштерді талдау және түсіндіру мүмкіндіктерінің тарылуына әкеледі. Сәндік бейнені өнердің басқа түрлері тұрғысынан талдау көбінесе реализммен түсіндіріледі, бұл көбінесе ою-өрнектің мазмұны туралы түсініктің бұрмалануына және сарқылуына әкеледі. Осы тұрғыдан ою-өрнектің өнерді оқытудың әмбебап құралы екенін ескере отырып, оның әр түрлі жас топтары үшін маңызын және өнер тарихы, дидактикалық мүмкіндіктер, композиция негіздері, стилизация, сурет салу саласындағы білім мен дағдыларды қалыптастыру оқушылардың дамуы мен біліміне әсер ететінін ескере отырып, ою-өрнек терең және мұқият зерттеуді қажет етеді деп білеміз.

Кілт сөздер: сәндік-қолданбалы өнер, көркемдік білім, қосымша білім беру, оқыту жүйесі, бағдарлама.

*** Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

Болысбаев Д.С., Маханбетова Н.Ә., Сулейменова Ж.О., Мамешов М.Ж. Шығармашылық ойлау әдісі және ою-өрнектегі көркемдік ойлау жүйесі // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2021. – №2 (120). – Б. 188–199. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi2.602>

***Cite us correctly:**

Bolysbaev D.S., Mahanbetova N.A., Suleimenova Zh.O., Mameshov M.Zh. Shygarmashylyq oilau adisi jane oiу-ornektegi korkemdik oilau juiesi [The Method of Creative Thinking and Principles of Artistic Communication in the Ornament] // *Iasauі universitetinіn habarshysy*. – 2021. – №1 (119). – B. 188–199. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi2.602>

**D.S. BOLYSBAYEV¹, N.A. MAKHANBETOVA²,
Zh.O. SULEIMENOVA², M.J. MAMESHOV²**

*¹Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor
South Kazakhstan University named after M. Auezov*

(Kazakhstan, Shymkent), e-mail: daulet.bolysbaev.74@mail.ru

*²Lecturer of South Kazakhstan University named after M. Auezov
(Kazakhstan, Shymkent), e-mail: miss_naza@mail.ru*

The Method of Creative Thinking and Principles of Artistic Communication in the Ornament

Abstract. The product, like any kind of fine art, has more or less high views on the art of ornament, the phenomena of the very narrow artistic idea, which by its nature is adjacent to other types of aesthetic activity, have a low ideological saturation, are one of some small values, cause uneven associations, certain emotions. The article deals with the features of the artistic image in ornamental art. The research is aimed at theoretical generalization of empirical material and identification of the originality of decorative art. The features of the artistic content of the figurative image of the ornament are studied, the features of the reflection of truth in decorative art are revealed, the features of the creative method are analyzed, the basic principles of artistic generalization are revealed. One of the main problems of the researchers of the ornament is the lack of aesthetics and poetics of the ornament, which leads to a narrowing of the possibilities of analysis and interpretation of monuments. The analysis of the decorative image from the point of view of other art forms is often explained by understandable realism, which often leads to distortion and exhaustion of the understanding of the content of the ornament. Given that the ornament is a universal means of teaching art, it is important for all age groups and requires deep and careful study, given that the formation of knowledge and skills in the field of art history, didactic capabilities, the basics of composition, stylization, drawing affects the development and education of students.

Keywords: ornamental art, art education, additional education, training system, program.

**Д.С. БОЛЫСБАЕВ¹, Н.А. МАХАНБЕТОВА²,
Ж.О. СУЛЕЙМЕНОВА², М.Ж. МАМЕШОВ²**

¹кандидат филологических наук, доцент

Южно-Казахстанский университет имени М. Ауэзова

(Казахстан, г. Шымкент), e-mail: daulet.bolysbaev.74@mail.ru

²преподаватель Южно-Казахстанского университета имени М. Ауэзова

(Казахстан, г. Шымкент), e-mail: miss_naza@mail.ru

Метод творческого мышления и принципы художественного обобщения в орнаменте

Аннотация. Изделие, как и любой вид изобразительного искусства, имеет более или менее высокие взгляды на искусство орнамента, явления очень узкой художественной идеи, которая по своей природе примыкает к другим видам эстетической деятельности, имеют низкую идейную насыщенность, являются одним из каких-то малых значений, вызывают неровные ассоциации, определенные эмоции. В статье рассматриваются особенности художественного образа в орнаментальном искусстве. Исследование направлено на теоретическое обобщение эмпирического материала и выявление оригинальности декоративного искусства. Изучены особенности художественного содержания образного изображения орнамента, выявлены особенности отражения истины в декоративном искусстве, проанализированы особенности творческого метода, выявлены основные принципы художественного обобщения. Одной из главных проблем исследователей орнамента является отсутствие эстетики и поэтики орнамента, что приводит к сужению

возможностей анализа и интерпретации памятников. Анализ декоративного изображения с точки зрения других видов искусства часто объясняется понятным реализмом, что часто приводит к искажению и исчерпанию понимания содержания орнамента. Учитывая, что орнамент является универсальным средством обучения искусству, он важен для всех возрастных групп и требует глубокого и тщательного изучения, учитывая, что формирование знаний и умений в области истории искусства, дидактических возможностей, основ композиции, стилизации, рисования влияет на развитие и образование учащихся.

Ключевые слова: орнаментальное искусство, художественное образование, дополнительное образование, система обучения, программа.

Кіріспе

Ою-өрнек – қолөнерге байланысты пайда болған, әзірленген және бүгінде әр түрлі салаларда белсенді қолданылып келе жатқан сәндік-қолданбалы өнердің бір саласы. Ою-өрнектің функционалдық ерекшеліктерін зерттегенде оның мәні мен маңыздылығы сәндік функциядан гөрі үлкен және тек қолданбалы кейіпкермен шектелмейтіндігін көруге болады. Ою-өрнек тарихын зерделеу мәдениет пен қоғамның дамуы туралы идеялардың қалыптасуына ықпал етеді, адамның ішкі дүниесін байытады, сұлулықты көру қабілетін дамытады. Алдыңғы дәуірдегі сәндік-сәндік өнердің шығармашылық шеберлігі қазіргі заманғы суретшілердің, сәулетшілер мен дизайнерлердің тәжірибесін байытады. Көрнекі экспрессивті сапалар мен сипаттамалық мотивтер, композициялық негіздер мен құрылым тәсілдері, әр түрлі материалдардан жасалу мүмкіндігі тұрғысынан ою-өрнектің алуан түрлілігі оны қазіргі сәндік-қолданбалы өнер мен дизайнда кеңінен қолдануға ықпал етеді. Соңғы жылдары сәулет өнеріндегі ою-өрнектерге қызығушылық артуда. Мұны мемлекеттік және жеке ғимараттардың мысалынан көруге болады, онда ою-өрнек тек сәндік функцияны ғана емес, сонымен қатар кеңістікті ұйымдастыру функциясын да орындайды.

Ою-өрнектің рөлін, оның заттық объектіге толықтай бағынатын құбылыс ретіндегі позициясын түсіну көбінесе бейнелеу өнерінің қолөнер формалары тұрғысынан оның ерекшеліктерін талдауға деген көзқарасқа байланысты. Сонымен бірге, ою-өрнек өзіндік бейнесі мен күрделі экспрессивті құралдар жүйесі бар тәуелсіз көркемдік құрылым болып табылады. Ою-өрнек өнерінің формальды белгілерінің заттардың бір-біріне тәуелділігі арқылы пайда болуы көркемдік практикамен расталмайды, бұл ою-өрнектің объектіде ерімейтінін, оның бір заттан екіншісіне ауысып, синтездің басқа түрлеріне еніп, әр түрлі өнер түрлерімен, сурет, мәнерлілік пен консервацияны сақтай алатындығын фрагментте, өрнекте, сурет түрінде – басқа өнер түрлерінің туындылары үшін зиянды жағдайлардағы белгілі бір дәрежеде тұтастығын көрсетеді. Ою-өрнектің бұл ерекшелігі В.Я. Береснев пен Н.В. Романовтың зерттеулерінде дұрыс көрсетілген, олар «әртүрлі материалдар мен логикалық жүйелерге аударылған кезде, ою-өрнектердің бейнелері практикалық, рухани, шығармашылық және мәнерлілік үйлескенде өзгеріссіз қалады» деп жазды [1, 33–55-бб.].

Ою-өрнекті зерттеушілердің басты мәселелерінің бірі – ою-өрнектің эстетикасы мен поэтикасының жетіспеушілігі, бұл ескерткіштерді талдау мен түсіндіру мүмкіндіктерінің тарылуына әкеледі. Сәндік кескінді талдау басқа өнер түрлерінің тұрғысынан, көбінесе түсінікті реализммен түсіндіріледі, бұл көбінесе ою-өрнектің мазмұнын түсінудің бұрмалануына және сарқылуына әкеледі. «Шынайылық» және «нақтылық» критерийлерінің «тіршілік формаларында өмірді жаңғырту» өнер саласынан ауысуы ою-өрнекті «таза декоративизм» феномені ретінде «мағынасыздыққа» және формализмге айыптауға себеп болады. Бұл құбылысқа монофункционалды, декоративті элементтің мағыналық және функционалдық қатынасында азайтатын «қарапайым безендіру» тәсілі, «қарапайым безендіру» ақпараттың көптігіне, сәндік бейненің семантикалық бір өлшемділігіне әкеледі.

Функциялар ауқымы мен ауқымының тарылуына қарамастан, заманауи ою-өрнекпен орындалған өнердің бұл түрі бүгінгі күннің одан әрі даму мүмкіндіктерін пайдаланған жоқ. Эстетикалық қызметтің кең бағыттары бар, онда ою-өрнек белсенді түрде қолданылып қана қоймай, көркемдік шешімнің негізін құрайды. Тақырыптық-кеңістіктік органы, дизайнды және сәндік-қолданбалы өнерді қалыптастыру саласындағы тарихи және ұлттық стилизацияға деген қызығушылықтың артуы ою-өрнек өнерінің даму тарихын, оның көркемдік және стилистикалық ерекшеліктерін білуді болжайды. Қазіргі кезеңде сәндік-қолданбалы өнердің көркемдік тілі мен көркемдік тәсілдерін терең талдау қажеттілігі туындады.

Негізгі бөлім

Ою-өрнек көркемдік практикада кеңінен қолданылып қана қоймай, оның өткен кезеңдегі көркемдік мұрасын ассимиляциялауда, бірқатар салаларда мамандардың кәсіби шеберлігін қалыптастырудағы педагогикалық рөлі де маңызды. Ою-өрнек өнерін зерттеуге арналған бағдарламалар көптеген оқу орындарының білім беру жүйесіне дизайн, өнер және колөнер, сәулет, полиграфия және т.б. саласындағы мамандарды даярлауда қажетті буын ретінде енгізілген. Ою-өрнектің көркем тілін зерттеу және практикалық дамыту эстетикалық тәрбие мен оқушылардың және мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Ұсынылған әдістемелік материал ою-өрнектің ерекшелігін түсінудің сәйкессіздігі мен анық еместігін куәландырады.

Бейнелеу өнерінің кез келген түріндегі секілді, ою-өрнектің көркемдігінің көп немесе аз жоғары көріністері бар; табиғаты жағынан эстетикалық белсенділіктің басқа түрлерімен шектесетін, идеялық қанықтылығы төмен, өте тар көркем идеяның, кейбір ұсақ мағыналардың бірі болып табылатын, біркелкі емес бірлестіктерді, белгілі бір эмоцияларды тудыратын құбылыстары бар. Бұл ою-өрнектер, олардың табиғаты бойынша ақпараттың көптігі жоғары деңгейдегі қарапайым үлгілерге жақындау болып табылады. Абстрактіліктің максималды дәрежесі бар элементарлық элементтер тек көркем құбылыстарға емес, эстетикалық көріністерге мүмкіндік беретін таза эмоционалды сипаттағы бейнелерді құрайды. Эстетикалық мәні жоқ сәндік-қолданбалы өнердің тәсілдерін сыртынан қолданатын құбылыстар да кездеседі. Бұрынғы жұмыс істеудің мәдени контексінен шығып, сәндік, формальды бұйрықтан басқа қосымша мағыналардан айрылған ою-өрнектер де кездеседі. Эстетикалық күшті, мысалы, апотроптық және сиқырлы функциялары бар әшекейлерді бөліп көрсету керек, олардың бейнесі көркемдік емес маңызы бар идеялар жиынтығына тікелей байланысты. Бөлек аймақта бұйымды жасау технологиясымен тығыз байланысты әшекейлерден тұрады. Ою-өрнектер текстурасымен бірдей сәндік өңдеу функцияларын орындау кең таралған. Кейбір жағдайларда ою-өрнектің өзі осы затты бейнелейді, сондықтан заттардың кескінін ою-өрнек суретінен ажырату өте қиын (мысалы, шілтер, ашық оюлы қалыптау, ойық ою, тоқу, және т.б.) [2, 16-б.].

Сәндік өнердің тақырыбы оның эстетикалық байлығында шындық болып табылады. Ою-өрнек - бұл шындық құбылыстарына, адам мен табиғаттың, адам мен әлемнің қарым-қатынасына өзіндік көзқарасын білдіретін бейнелі идея, көркемдік құбылыс, әлемнің бейнесін өз күшімен жаңғыртып отыру. Эстетикалық полифониямен ерекшеленетін ою-өрнектің бейнелері оның жеке көріністерінде және жалпыға бірдей заңдылықтарында әлемнің алуан түрлілігін бейнелейді.

Көрінетін нысандар мен нақтылықтың, табиғи және өмірлік құбылыстар мен құбылыстардың жиынтығы бейнеленген және ою-өрнекте қайталануы мүмкін бейнелеу өнерінің басқа түрлерімен, мысалы, кескіндеме немесе мүсінмен жұмыс жасайтындардан ерекшеленеді. Бір жағынан, бұл қазірдің өзінде (мысалы, адамның ішкі әлемінің суреттері, оның жеке басы, психологиялық сипаттамалары, «растайтын» өнер ретіндегі ою-өрнектер өрнекке жатпайды), екінші жағынан, ол әлдеқайда кеңірек.

Көркем образдың тереңдігі мен маңызы оның қандай мағына мен мағынаның жалпыланғанына және эстетикалық жағынан жеткізілуіне байланысты. Кескіннің эстетикалық құндылығы неғұрлым жоғары болса, соғұрлым эстетикалық ақпарат пен эстетикалық құндылықтар соғұрлым көп түсіндіріледі және көрінеді. Оюдың бейнесі әмбебап, трансперсоналды дүниетаным идеяларымен тығыз байланысты. Бұл мағынада ою-өрнек өнердің басқа түрлеріне қарағанда әлемнің идеалды моделін біртұтас интегралдық сурет ретінде барабар шығаруға жақындап келеді. Ішкі және сыртқы қатынастарды бейнелейтін көріністің мәні негізінен контекстен анықталады. Сондықтан шынайы көпфункционалдылыққа ие ою-өрнектің және халықтық ою-өрнектің ежелгі синкретикалық қабаттарының бейнелері қазіргі ою-өрнектерге қарағанда өте кең және терең мағынаны білдіреді.

«Ою-өрнек дегеніміз, – деп жазады Н.А.Померанцева, – өнердің пайда болуының алғашқы кезеңінде пайда болған абстрактілі символдық жалпылаудың ең жоғары сатысы». Ою-өрнек өнері өзінің бүкіл тарихында шындықты танудың бейнелік-мифологиялық, мифопоэтикалық жолымен генетикалық байланысты сақтап келеді. Қоршаған әлем сәндік өнерде тікелей ойлаудың объектісі ретінде емес, белгілі бір қасиеттер және үлгілермен гармоникалық пластикалық формула тұтастығында көрінетін мағыналы, рухтандырылған және поэтикалық түрде пайда болады. Ою-өрнек бейнесі – бұл әлемнің біртұтас бейнесі, ол шындықтың көркемдік синтезі нәтижесінде қалыптасады. Ою – нақты орта ретінде шындықтың бейнесін бермейді, оның көрінісі неғұрлым кең, жалпыланған, ол шындықтың ерекшеліктерінде лезде өзгеріске ұшырамайтын маңызды, жалпы қасиеттерді алады, оларды ерекше, жеке, бетонды, қарапайым, өтпелі кезеңнен босатады. Сәндік сурет дегеніміз – нақты, нақтылы жалпы, абсолютті, мәңгілікке іздеу, уақытша, материалдық емес, құбылыстың материалдағы мәні. Кескіннің абстракциясы – материалдық объектінің ерекшелігінен абстракция, қабылданбаған объектідегі кез-келген маңызды емес, кездейсоқ бөлшектеу бізге ең маңызды, әмбебап идеяларды білдіруге мүмкіндік береді [3, 176-б.].

Ою-өрнектегі көркем образ әмбебап, философиялық, трансперсоналды. Ою-өрнектің басқа өнер түрлеріне жатпайтын кескіннің тереңдігі мен жалпылығына жету қабілеті, Л.И. Лелеков өз зерттеуінде былай деп атап өтті: «...Өсімдіктердің мен жемістер мен гүлдердің екі мотивінің қарапайым араласуы бірлік, өмірдің себеп-салдарлық жаңаруы, өзара байланысты ұғымдарды жасырды. Өткен мен болашақтың, қарама-қайшылықтардың қақтығысы. Осындай идеологиялық ауыртпалықты органикалық түрде аударуға қабілетті көп фигуралы кескіндеме мен пластикалық топты елестету оңай емес».

Ою-өрнек өнерінде шындықты бейнелі түрде көрсетеді, олар философияның жалпыға бірдей категорияларына жақын санаттармен көрінеді. Бұл тәртіп – хаос, гармония-деструкция, қарапайым – күрделі, айқын – шатасқан, статикалық - қозғалмалы, тұрақтылық тұрақсыздық, өзекті – мәңгілік, соңғы – шексіз, жабық – ашық, тұтастық – фрагментарлық, аяқталу – аяқталмаған, дискреттілік – құйма, біркелкілік – алуан түрлілік, еркіндік – қажеттілік және т.б. бұл фундаменталды ұғымдар ою-өрнекті шығармада тақырып, негізгі идея және оларды перцептивті элементтер және тұспа-тұс келетін шаралар, идеалдар түрінде білдіру тәсілі болады. Ою өнері, шын мәнінде, шындықты ұғынудың ежелгі тәсілін бекіту және дамыту амалы болып табылады, оны сипаттау үшін бинарлы оппозиция жүйесі қолданылған.

Ою-өрнектің көркемдік құрылымы белгілі бір тарихи кезеңнің немесе ұлттық мектептің эстетикалық көріністері мен көркем нормаларының бейнесі болып табылады. Әр түрлі эстетикалық жүйелер мен бағдарламаларда жоғарыда келтірілген ұғымдар оппозициялық топтары әсемдік категориясына сәйкес келетін маңызды эстетикалық категориялар болып табылады.

Классикалық эстетиканың барлық санаттары ою-өрнек эстетикасына қолайлы емес. Ою-өрнек өнерінің бейнесінде әдемі, биік, ұлы, патетикалық, талғампаз, идилликтік, гротеск,

бурлескалық, фантастикалық, комикалы, юмористік және т.б. категорияларға жататын көріністер көрсетіледі. Ою-өрнекті өнердің даму динамикасын талдау өрнектегі бейнелеу көріністерінің ауқымы белгілі бір тарихи кезеңнің көрінісі мен көркем идеяларына сәйкес кеңейе отырып өзгеретінін көрсетеді. Әсіресе бұл процесс қазіргі заманғы көркем тәжірибеде байқалады.

Ою-өрнек өнеріндегі көркемдік бейне – бұл ойдың, математикалық формуланың және сезімнің бірлігі болып табылады. Ю.Я. Герчук оюды ең математикалық өнер деп атайды. Ою-өрнектің жан-жақты бейнені жасауға ұмтылуы, сондай-ақ жаңғыртылатын шындықтың сапалық және сандық сипаттамаларын бейнелейтін, құрылымда, композицияны құру принциптерінде және кез келген жиындарды реттеуге мүмкіндік беретін математикалық әдістердің формаларын үйлесімдеуді негіздейді. Ою-өрнекті құрастырудың геометриялық тәсілдері мәдени мағынаға толы және белгілі бір дәуірдің композициялық ойлауының негізгі үрдістерімен байланысты. А.В. Иконников геометриялық тұрақтылық шығармашылық үдерістің ұтымды құрамдас бөлігі болып табылады, адамның ерік-жігері, эмоциялық импульс беретін органикалық қауымдастықтарды тудыратын көркем бастамаға қарсы [4, 255-б.].

Ою-өрнектің ұтымды негізі консервативті және ол уақытша өзгерістерге ұшырамайды. Геометриялық торлар жиі өзіндік клише, жалпы орындар түрінде шығады, олар тарихи дамудың әр кезеңінде қайталануы мүмкін, әр түрлі мәдениеттердің ою-өрнекті өнерінде кездеседі. Ою-өрнекте қолданылатын геометриялық құрылыстар мен симметриялық түрлендірулердің белгілі бір саны бар, алайда олардың негізінде салынған бейнелердің алуан түрлілігін қызықтырмайды. Математиктермен бірнеше кристаллографиялық топтарға (симметрияның дискретті топтары) бөлінді. Сызықтық кристаллографиялық топтар (олардың барлығы 7) және жалпақ кристаллографиялық топтар (олардың саны 17) деп аталған топтар «математика мен кристаллографтарды атағанға дейін халық арасында шебер ою-өрнекшілер табылды. Сонымен қатар, ою-өрнекшілердің жұмыстарында математиканың алдында тұрған түрлі-түсті ою-өрнекті жіктеудің қиын есебін шешудің алғашқы (таза эксперименталды) тәсілдерін табуға болады» [5, 192-б.].

Ою-өрнек – бейнелі, интуитивті және логикалық ойлау нәтижелерін синтездейтін тұтастық. Құрылыстың ұтымдылығы сәндік өнерді зерттеуде кристаллография әдістері мен симметрия теориясын қолдануға мүмкіндік береді, бұл ою-өрнектердің классификациясын дамытуда кең мүмкіндіктер ашады. Алайда, симметрия топтары мен симметрияның түрлендірулері экспрессивті құралдардың бір бөлігі ғана, рационалды негіз мағынасын талдауда асыра қарау көбінесе кескіннің ыдырауына алып келеді және ою-өрнек идеясын суық, бос өнер ретінде қалыптастырады, оның негізі тек формальды талғампаздық болып табылады.

Ою-өрнек – бұл кескін объектісі туралы идеяларды жалпылау ғана емес, сонымен бірге оған эстетикалық және эмоционалды қатынасты жалпылау. Ою-өрнек арқылы эмоциялар жүйеленеді, бұл оларды абстрактілі тілге аударуға мүмкіндік береді. Өнердің басқа түрлерінен айырмашылығы, ою-өрнек жеке-жеке емес, әмбебап, тұлғааралық эмоциялар мен сезімдердің көрінісі болып табылады. Ою-өрнектегі көркем образды әлемді философиялық-эстетикалық және логикалық-логикалық түсіну ретінде сипаттауға болады. Ою-өрнек өнерінде бейнелеу философиялық концептуалдылықпен үйлеседі, эмоционалды қағида интеллектуалмен синтезделеді [6, 368-б.].

Лотман Ю.М. өнер туындысы «... егер оның құрылымы нақты дәуір құрылымын белгілі бір дәуірдің алдыңғы қатарлы сана-сезімінің мүмкіндігіне сәйкес келтіретін болса, оның танымдық рөлін орындайды» деп атап өтті. Өнердің ұғымына кәдімгі қолданыста ұқсастық ретінде анықталатын бейненің және суреттің үйлесімділігі, сәйкестігі мәселесі кіреді...».

Сонымен қатар, сәндік өнердің өнермен байланысы туралы мәселе бүгінгі күні ашық күйінде қалып отыр. Көркем образ теориясы саласындағы зерттеулер дәстүрлі түрде «шындық» және «мағынаның» екі негізгі санатынан тұрады.

Бұл ұғымдарды тар мағынада қолдану ою-өрнекті бейнелеу өнерінің басқа түрлері тұрғысынан бағалауға әкеледі. «Шынайылық» және «нақтылық» критерийлері көбінесе «тіршілік формаларында өмірді жаңғырту» өнер саласынан ауысады, бұл «реализм» түсінігіндегі өрескелдікті бағалауға айналады. Нәтижесінде ою-өрнек «мағынасыздық», «объективтілік» және формализм таза декоризмнің феномені ретінде айыпталады. Ою-өрнекті монофункционалды көркемдік құбылыс деп тану, сәндік функцияның рөлін асыра орындау өрнекті «мағынасыз», «мағынасыз өнер» деп түсіндіруге де ықпал етеді. П.А. Флоренский бұл туралы былай деп жазды: «Кез-келген жұмысты мағынасыз деп айыптағысы келгенде, оны ою-өрнекпен теңестіреді. Бұл оның кескін жетіспейтіндігін білдіреді, өйткені олар: «Бұл әдемі, бірақ бұл ештеңе емес, бұл кілем», – дейді [7, 250-б.].

Ою-өрнектің эстетикасы мен поэтикасының дамымауы, ою-өрнектің реалистік өнер тұрғысынан бағалануына ықпал етеді. Кескіннің изоморфты формалармен тіршілік прототиптеріне тікелей қатынасы «шындық» категориясының мағынасы сыртқы ықтималдылыққа, прототипке көрнекі жақындаудың дәлдігіне дейін төмендейді. Сәндік өнер үшін кескіннің сенімділігі мәселесі басқаша шешіледі. Сәндік кескіннің көркемдік міндеті - көбейту мен сыртқы ұқсастыққа қол жеткізу емес, үйлесімді түрде ішкі мағынаны дәл түсіндіру және нақтылау. Сәндік бейнелерді эстетикалық бағалау үшін шешуші мән – экспрессивтілік пен көркемдік күш қажет.

Ою-өрнектегі креативті ойлаудың синтетикалық табиғаты, көркем бейненің материалдық бейнесінің ерекшеліктері өрнектің шартты, метафоралық аллегориялық табиғатын, шындыққа табиғи жақындау жағдайында ою-өрнектегі заттар мен құбылыстарды бейнелеудің мүмкін еместігін анықтайды. Тікелей өнер сәндік өнер үшін проблемалы. Оның бейнесі, көркем тілі және формасы, табиғаты ою-өрнекті басқа өнер түрлерімен синтетикалық тұтастыққа қосылуға және объективті шындықтың басқа құбылыстарымен біріктіруге мүмкіндік беруі керек.

Шындықтың объективтік қасиеттеріне негізделген ою-өрнек бейнесі объектінің бірқатар нақты қасиеттерінен (негізінен уақытша сипаттағы), объектілер арасындағы нақты қатынастардан, материалдық ерекшеліктерден және материалдық принциптен жоғары жалпылау, абстракция, абстрактілік дәрежесіне ие. Ою-өрнектің бейнелі құрылымы үшін натурализмге деген көзқарасты пластикалық жолды пайдаланудан, минус – ою-өрнек поэтикасы шеңберіндегі техникадан бас тартудың саналы эстетикалық мәні бар әдіс ретінде қарастыруға болады. Натурализмнің ерекшеліктерін күшейту – бұл ою-өрнекті шектеулі түрде нақты, нақтылыққа жақындауы бар ойын түрі ретінде қолданатын шартты әдіс.

Ою-өрнектің көптеген зерттеушілері күрделі диалектикалық қатынастардағы екі негізгі тенденцияның – нақтылыққа, визуализацияға немесе абстракцияға кезеңдік ауысуларын анықтады. Нысанның бейнесінен бас тарту оның қасиеттерінің көрінісін жоққа шығармайды. Ою-өрнек өнеріндегі кездейсоқтық идеализацияның ерекше жағдайы ретінде қарастырылуы мүмкін.

Ою-өрнекті бейнелеу өнерінің басқа түрлерімен салыстырудың критерийлері реализм дәрежесі емес, шындықты меңгеру қағидалары, болмыс формасы және бейненің материалдық көрінісі болуы керек. Сурет ойдан шығарылған әлемде, сурет заңында, уақыт пен кеңістіктегі шартты шындықты бейнелейді. Ою-өрнек әлемі өзінің барлық айқын конвенцияларымен бірге ойдан шығарылған әлем емес. Ол объективті шындықтан ажырататын идеалдар мен үйлесімді нысандарды қолдана отырып, ою-өрнек оларды осы дүниенің нақты қасиеттері ретінде ұсынады. Ою-өрнек объектісі - объективті шындықтың объективті объектісі сияқты сол ортаның бөлігі. Сәндік кескін қазіргі кезде объективті шындықта бар. Сәндік сурет арқылы идеал ретінде шындық қайтадан өзіне оралады. Ою-

өрнекте суретшілердің бірнеше буынының өнер мен өмірді біріктіру туралы арманы орындалады.

Ою-өрнек өнеріндегі шығармашылық ойлау әдісін синтетикалық деп сипаттауға болады. Ерекше, бөлгіш әсерді бөлуге бағытталған көркем ойлаудың аналитикалық түрінен айырмашылығы, синтетизм жалпыланған бейнелерді қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар әр түрлі құбылыстар мен заттар арасындағы ортақтығын, ұқсастықтарын табуға және бірін екіншісіне алмастыруға мүмкіндік беретін қатынастар орнатуға мүмкіндік береді.

Ою-өрнек өнерінің дамуында көркем ойлаудың аналитикалық және синтетикалық түрлерінің үстемдік ету тенденцияларының дәйекті түрде ауысуы байқалады. Дүниетанымдағы өзгерістер, жаңа образдар жасау, иконографияны жаңарту, мотивтер мен композициялық әдістердің жаңа көздерін іздеу шығармашылық ойлаудың аналитикалық бағыттарының күшеюімен және «реализмнің» өсуімен байланысты.

Ою-өрнектегі иконикалық кескіннің негізі сезімтал қабылданады. Бірақ ою-өрнек көрнекі әсерлерден гөрі қызықтырмайды, ою-өрнек байқау емес, тақырыптың мәнін түсіну, өмір құбылыстары туралы идеяларды синтездеу және олар туралы қорытынды жасау. Сәндік шығармашылық үшін, бейнелеу өнерінің басқа түрлерінен айырмашылығы, суретшінің сурет объектісімен, табиғатпен тікелей байланысы соншалықты маңызды емес. Ою тікелей көрген нәрсені ойнатпайды, кескіннің негізі білім мен әсер, ал ойлау және визуалды әсер емес. «Табиғаттың тікелей объектілеріне сәйкес кескіндемеде сезімтал көрінетін; ою-өрнекте заттардың «желбеті», «дыбысталуы» ғана сақталған. Егер кескіндемеде заттар табиғи ортадағыдай кеңістікте «бар» болса, онда ою-өрнекте заттардың сыртқы сипаттамасы олардың ішкі мәндерінің тереңдігіне ену арқылы осы заттардың суреттерін табады». Объективті шындықтан оқшауланған нысандар жаңа күтпеген қатынастарға енеді, оларды бейнелеу «тексереді». Ою-өрнекті жасаудың шығармашылық процесінде қиял маңызды рөл атқарады [8, 72-б.].

Шығармашылық процестің қабылдау психологиясы мен психология саласындағы зерттеулерге сәйкес кез келген өнер туындысы бастапқы және қайталама психикалық бейнелер негізінде туындайды, олардың кескін қалыптастырудағы үстемдігі көбінесе типологиялық жіктеудің өлшеміне айналады. Бастапқы психикалық бейнелер – қабылдау бейнелері және екіншілік – қоршаған шындықты танудың негізін құрайтын, бір-бірін өзара толықтыратын, объективті шындықтың әртүрлі жақтарын ашатын, кеңістік-уақытша сипаттамаларын берудің әртүрлі мүмкіндіктері бар және әртүрлі функцияларды орындайтын бейнелер. Ою-өрнек өнері тек объективті болмысты ғана емес, сонымен бірге әлемді бейнелеуге мүмкіндік беретін, объективті әлемнің ең жалпы және маңызды сипаттамаларын бөліп көрсететін және нақтылықтан нақтыланған, нақтылықтан алынған екінші реттік кескіндер негізінде жасалынатын көркемдік шығармашылық салаларына жатады. Мүмкін, қиял, фантастикалық аймақ.

Тікелей визуалды қабылдаумен байланысты бастапқы кескіндер, олардың бөлінуімен, нақтылығымен, айқын объективтілігімен және уақытша сипаттамалардың қазіргі уақытпен байланыстылығымен сирек кездеседі, олар сәндік кескіннің негізін құрайды, оларға жүгіну ою-өрнек поэтикасының шартты әдісі болып табылады.

Белгілі бір кезеңнің немесе стильдің ою-өрнек мотивтерін жаңарту, жаңа мотивтерді енгізу көбінесе жаңару мотивтерінің бастапқы кескіндермен байланысын көрсетеді. Бастапқы кескіндер айқындық, нақтылық, екінді объективтілікке ие емес көріністердің пайда болуы мен пайда болуы үшін негіз болып табылады. Екінші жағынан, жалпыланған кескін-стандарттар болып табылатын қайталама суреттер қабылдау кескіндерінің қалыптасуындағы өзіндік сілтеме болып табылады. Қабылдау мен бейнелеу бейнелерінің күрделі диалектикалық байланыстарына байланысты жеке тұлғаның жалпы заңдылықтармен байланысы жүзеге асырылады.

Бастапқы кескіндерді – қабылдау бейнелері – табиғатта шектеулі және синтетикалық бейнелік формулалар болып табылатын кездейсоқтықтан, даралықтан босатылған көріністерге қарағанда әлемнің панорамалық, кең, интегралды көрінісін қамтамасыз етпейді. Сәндік өнердің бейнесінде көрнекілік емес, семантикалық тұтастық, әмбебап әлеуметтік-тарихи тәжірибені біріктіретін бейнелер басым.

Көрнекілік кескіндер жоғары дәрежеде икемділікпен, тұрақсыздықпен, өзгергіштікпен және ауытқумен сипатталады, сондықтан олар құрылымды жүйелендіруді талап етеді. Идеялардың қалыптасуы тәжірибеде әзірленген және табиғи тілде сақталған әлеуметтік мағыналар жүйесіне сәйкес жүреді. Сондықтан оларды жүйелеу табиғаты жағынан лингвистикалық болып табылады. Кескіннің жеткіліктілік деңгейі бір мезгілде семантикалық кодтаумен көшіруді қосу арқылы анықталады.

Идеялар бейнелері негізінде қалыптасатын кескіндер еркіндігінің үлкен дәрежесі құрылымдағы қатаң ережелер мен шектеулердің қажеттілігіне әкеледі. Қатты формалды құрылым, ою-өрнектің математикалық, ұтымды негізі көркем тілдің коммуникативті функцияларды, нақтылық пен әмбебаптықты жоғалтпауына ықпал етеді.

Көркем ойлаудың синтетизмі философиялық, метафоралық және поэтикалық сәндік бейнелердің негізі болып табылады. Абстрактілі нысандарды білдіру, идеяларды интуитивті түсіну және күнделікті бейнелеу тәжірибесінен ою-өрнекті ерекшелену тәсілі – жалпылау және абстракция.

Ою-өрнек өнеріндегі көркем-бейнелі ойлау символдық сипатқа ие, ол аллегориялық-метафоралық және символдық-аллегориялық білдіру тәсілдеріне әкеледі. Ою – бұл күрделі белгілер жүйесі, ою-өрнектегі кескіннің полисемиясы бар, кескіннің жеке басы мен мағынасы бейнеленген нысанға сыртқы ұқсастықпен қабаттаспайды. Сәндік мотивтердің көпшілігі осы мәдениетте қабылданған белгілі бір белгілермен (мифологиялық, космологиялық, діни, мәдени, эстетикалық және т.б.) байланысты. Бейнелеу өнерінің басқа түрлерінен айырмашылығы, ою-өрнек иконикалық және аниконикалық белгілермен, графиктермен, геральдикалық белгілермен, аллегориялық құрылымдармен, дайын символдармен еркін жұмыс істейді. Бұл ерекшелік ою-өрнектің архаикалық түріне, ғаламның мифологиялық моделімен тікелей байланысты.

Кейінірек эстетикалық жүктемеге ие ою-өрнектің экспрессивті бейнелері, қысқартылған баяндау мен лаконикалық формасы, «сығылу» және тығыздығы кескін-белгінің сипатына ие болады. Суреттелген жеке заттар мен құбылыстар кең, метафоралық дыбыс алады, символдық мағынаға ие болады. Гүлдердің, жапырақтардың, жұлдыздардың, күннің және т.б. кескіндері, әдетте, кеңірек, жалпылама ұғымды білдіреді - жастар, ерлік, даңқ, т.б. Сәндік композицияларды түсіндіру және семантикалық талдау үшін мәдени-тарихи контексті білу және осы мәдениетте қабылданған әртүрлі құбылыстардың символизмін ескеру маңызды. Гүлді әшекейлер көбінесе белгілі бір символизм немесе гүлдердің шартты тілі белгілі бір мәдениетке байланысты гүлдердің шектеулі жиынтығын пайдаланады. Бұл осы ою-өрнекті қабылдауда көрерменнің мәдени дайындығының болуын білдіреді.

Ою-өрнектің көркем көрінісі шындықты бейнелі түрде көрсетудің синтетикалық тәсілі ретінде семантикалық поливаленттілікпен сипатталады. Шығармашылық ойлаудың табиғаты, метафора, бейнелі тілдің ықтимал полисемиясы терең және кең мазмұнды білдіруге және жеке элементтер мен мотивтердің әр түрлі түсіндірілуіне мүмкіндік береді. Сәндік-қолданбалы өнердің даму процесі мәдениет тарихындағы рәміздер мен белгілердің мағынасын жандандыру және жаңарту процесімен қатар жүреді. Тарихи даму барысында мотивтер формальды түрде өзгереді, олардың мазмұны мен символикасы белгілі бір уақытқа дейін сақталады, біртіндеп бастапқы мағынасын жоғалтады, десемболизация мен қайта ойлаудан өтеді. Адам санасы жаңа мағынаны, нақты образдарды абстрактілі түрде үйлесімді формада іздейді. Мысал ретінде халықтық ою-өрнек өнері саналады, ол өзінің бүкіл тарихы бойында архаикалық мотивтерді қолданбалы өнердің әр түрлі түрлерінде қайта шығарып,

қолданған. Біз халық суретшілерінің ескі символдық мотивтерге жаңа атаулар беріп, оларды шындық құбылыстарымен байланыстырып, сол арқылы оларды тірілтетінін көреміз [9, 141-б.].

Ою-өрнекте көркем образды құру үшін негіз керек, оның маңызды қасиеті – ассоциативтілік. Бейнелеу құрылымының элементтері арасында туындайтын ассоциациялық қатынастар сәндік өнердегі көркем бейненің аллегориялық сипатын анықтайды. Көркем образ жалпы мәдени немесе эмоционалды сипаттағы ассоциацияларды тудыратындай етіп жасалған. Сәндік кескіндер көбінесе алушының жеке тәжірибесі мен мәдени дайындығына емес, бірлестіктерге негізделеді. (Мифологиялық, әдеби, тарихи тақырыптар, эмблемалар, геральдикалық белгілер, аллегориялар және т.б.).

Метафоризм кең жалпылауға және күтпеген композициялық байланыстарға, кеңістік-уақыттық қатынастарды, ассоциацияларды, тарихи және мифологиялық аллеяларды бейнелі түсіну сәндік құбылысты тудырады. Прототипті декоративті өңдеу және ою-өрнектегі әр түрлі жалпылау мен стилизация негізінде көркемдік материалды түрлендіру кескінді күнделікті өмірден қалдыру тәсілдерінің бірі ретінде қызмет етеді және оны суретті поэзиялау әдісі ретінде қарастыруға болады.

Ою-өрнек өнеріндегі көркем жалпылаудың әдістері бейнелеу өнерінің басқа түрлерінің әдістерінен өзгеше. Сәндік өнерде кеңінен таралған, образдың экспрессивтілік дәрежесін, объектіге эмоционалды қатынасының түрлі реңктерін білдіру қабілетін анықтайтын жалпылау әдісі - стилизация.

Стилизация - заттардың материалдық болмысының белгілі бір жақтарына назар аудару. Эстетикалық аспект бойынша бұл ұғым сұлулық, үйлесімділік, өлшем, пропорционалдылық және т.б. сияқты категориялармен тығыз байланысты. Стилизацияның жоқтығы, дәлсіздік, сәйкессіздік оны ресми құрылғыға айналдырады және өлі формалардың пайда болуына әкелуі мүмкін. Стилизация табиғатта әр түрлі болуы мүмкін. Оның саналуан түрлері сәндік жалпылау дәрежесімен, объектінің бастапқы пішінінің деформациясымен кең көлемде - схемалаудың өте жоғары деңгейінен бастап, ең кішісіне дейін - нақты суреттерге жақын ою-өрнектермен ерекшеленеді.

Типтеу – бейнелеу өнеріндегі көркемдік жалпылаудың негізгі тәсілі таза ою-өрнекте қолданылмайды. Бұл әдіс негізінен жалпылау түрінде қолданылады, форманы, үлгіні, көлемді және т.б. жеңілдетуге байланысты стилизация түрі. Бұл әдістің негізі форманы кездейсоқ бөліктерден және сыртқы көрінетін көріністен емес, бейнелеу объектісінің мәнінен анағұрлым барабар өрнек алу үшін тазарту болып табылады.

Сәндік өнердегі стилизацияның тағы бір түрі – бетондау, натурализмге жақындау үрдісі. Бұл әдіс көркем жалпылаудың ең аз дәрежесін және экспрессивтіліктің басқа деңгейін білдіреді. Стилизацияның бұл әдісі көрнекі құралдарды шамадан тыс қолданумен, бөлшектерге көп назар аударумен, материалды нақтылауымен, көлемнің берілуіне қызығушылықпен, түстердің, хиароскуроның визуалды қасиеттерін белсенді түрде қолданумен және үш өлшемді кеңістікті таратуға тырысумен сипатталады. Стилизацияның бұл түрінің төтенше дәрежесі - иллюзионизм. Сонымен, қазіргі ою-өрнекте фото өнердің эффекттері кеңінен қолданылады.

Ою-өрнекті сәндеудің кең таралған тәсілі - идеализация. Бұл тек көргеннің сыртқы түрленуі ғана емес, идеализациялау арқылы қайта құру, шындықтың ерекшеліктерін бейнелеудің жеткіліктілігі. Идеализация әдісі көркем ойлаудың белгілі бір бағыттарымен байланысты, бұл алыпсатарлық идеалдың, объектінің, құбылыстың, процестің және т.б. көркем мәдениеттің дамуының белгілі бір кезеңдері үшін шығармашылық әдіс және шығармашылық ойлаудың ерекшелігі ретінде, мысалы, классицизм үшін анықталады.

Сәндік көркемөнерде қалыптасу принциптерінің қайнар көзі бейненің экспрессивті формасы бола алады, ол керемет сәндеуге мүмкіндік береді. Көркемдік практикада кең таралған классикалық стилизация әдісінің бірі – бұл өсімдік, орнитоморфты және

зооморфтық ою-өрнектерде кеңінен қолданылатын идеалды форма әдісі. Табиғат құбылыстары мен өрнектерінде ою-өрнек экспрессивтіліктің жаңа көздерін табады. Стилизация принциптерінің қайнар көзі болып табылатын табиғи форма немесе оның бөлігі, бұл жағдайда симметрия заңдылықтары негізінде қайта құрылады. Табиғи объектінің өзі үйлесімді көркемдік форманың, композициялық құрылыс әдістерінің негізіне айналады. Табиғи заңдарға негізделген стилизацияның ерекше жағдайын нақтылық дейді. Мүмкін стилизацияның бір нұсқасы ретінде геометриялау формуланы жеңілдету әдістеріне негізделген, оның экспрессивтілігі мен әдемілігін жоғарылату үшін оның кейбір сызбалануы. Көркем жалпылау әдісі ретінде геометриялау жазатайым оқиғаларды болдырмайды, заттардың құрылымын ашады, формаларды қабылдауды жеңілдетеді және олардың арасындағы байланысты ұйымдастырады. Пластикалық пішінді дамытудағы ауырлық орталығы жазықтыққа, көлемге, контурға беріледі. Осындай түрдегі органикалық форманың өзгеруі оны геометриялық дизайнға айналдырады. Геометриялау көркем ойлаудың абстракциялық тенденциясы мен форманы үйлестіру қағидаларын күшейтуді көрсетеді және өнердің тарихи дамуының белгілі кезеңдеріне («геометриялық стильдер») тән. Сонымен қатар, стилизацияның әр түрі әр сәндік стильдің («қартаю» формаларының) соңғы даму кезеңінде қалыптасудың басым әдісі болып табылады.

Стилизацияның сорттарының бірі – тегістеу, үш өлшемді формалар мен кеңістікті екі өлшемді құрылысқа айналдыру. Бұл техниканың экспрессивтілігі кеңістіктің тәжірибесімен тығыз байланысты. Бұл жағдайда форманың өзі стилизацияға ғана емес, сонымен бірге ол тұратын көркемдік кеңістікке де әсер етеді.

Кейде сәндік мотив әр түрлі сәндік өнер түрлерінің ерекшеліктерін ескере отырып, техникалық сипатқа байланысты стильдендіріледі. Бұл жағдайда маңызды міндет – идеяны белгілі бір материалға аудару мәселесі. Стилизация көркемдік құрал ретінде ғана емес, сонымен қатар сыртқы композициялық құрылымдарға форма ұсынудың көрінісі ретінде белгілі бір материалдың заңдылықтарына пластикалық идеяны бейімдеу ретінде де әсер етеді. Стилизация дегеніміз – ою-өрнек пен затты синтездеудің композициялық мәселелерін шешумен, белгілі бір ою-өрнек бейнесін немесе ою-өрнекті біртұтас тұтастыққа, белгілі бір контексте, ансамбльдік дыбысты ескеру қажет болған кезде енгізу проблемаларымен байланысты. Сыртқы мән-жайлармен енгізілген стильдеу сыртқы композициялық байланыстардың көрінісі болады [10, 112-б.].

Қорытынды

Ою-өрнек өнер формасы ретінде «әлемді сұлулық заңдарына сәйкес игерудің» өзіндік бір түрі болып табылады, ол әлем мен жеке тұлға туралы өзіндік көркемдік тұжырымдаманы қалыптастырады және белгілі бір эстетикалық мазмұнымен және идеялық-эмоционалды мағынасымен толтырылған көріністі бейнелейді. Алайда, әлемнің көркемдік даму принциптері, дүниетаным тұжырымдамасының өзіндік ерекшелігі бейненің бірқатар ерекшеліктерімен, эстетикалық және идеялық мазмұнының табиғатынан, субъективті принциптің көріну ерекшеліктерімен ою-өрнекті көркем мәдениеттің өзіндік құбылысы ретінде бейнелеу өнерінің басқа түрлерінен ажыратады. Ою-өрнектің әлемді қабылдаудың ежелгі синкретизмімен алғашқы генетикалық байланысы бейненің табиғатынан, көркем тілдің ерекшелігінен, кескіннің материалдық жүзеге асырылу ерекшеліктерінен көрінеді.

Ою-өрнек өнерді оқытудың әмбебап құралы екенін, барлық жас топтарында меңгеру үшін маңызды екенін және өнер тарихы саласындағы білім, білік дағдыларын қалыптастырудың, дидактикалық мүмкіндіктердің, композиция негіздерінің, стилизацияның, бояудың негіздерінің студенттердің дамуы мен тәрбиесіне әсер ететіндігін ескере отырып, оны тереңірек және мұқият зерттеген жөн. Сәндік өнермен айналыса отырып, бала эстетикалық, моральдық және интеллектуалдық белсенді дамиды, сөздік қоры, «сергектігі» байыды, көкжиегі кеңейеді, шығармашылық ойлауы қалыптасады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Гросул Н.В. Студия изобразительного творчества. Программы дополнительного художественного образования детей. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 2006. – С. 33–55.
2. Дорожин Ю. Г. Простые узоры и орнаменты. Рабочая тетрадь по основам народного искусства. – М.: Мозаика-Синтез, 2007. – 16 с.
3. Изобразительное искусство. Рабочие программы. Предметная линия учебников под редакцией Б.М. Неменского. 5–9 классы: пособие для учителей общеобразоват. организаций / [Б.М. Неменский, Л.А. Неменская, Н.А. Горяева, А.С. Питерских]. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 2014. – 176 с.
4. Неменский Б. М. Педагогика искусства. – М.: Просвещение, 2007. – 255 с.
5. Неменский Б. М. Познание искусством. – М.: Изд-во УРАО, 2000. – 192 с.
6. Сокольникова Н.М. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальной школе. Рисунок. Живопись. Народное искусство. Декоративное искусство. Дизайн: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с.
7. Студия декоративно-прикладного творчества: программы, организация работы, рекомендации / авт.-сост. Л. В. Горнова и др. – Волгоград: Учитель, 2008. – 250 с.
8. Шпикалова Т.Я. Изобразительное искусство. Рабочая программа. Предметная линия учебников под редакцией Т. Я. Шпикаловой. 1–4 классы [Текст] / Т.Я. Шпикалова, Л.В. Ершова, Г.А. Поровская. – М.: Просвещение, 2011. – 72 с.
9. Болысбаев Д.С. Ою-өрнектердің даму тарихы мен табиғаты. – Шымкент: Әлем, 2019 – 141 б.
10. Байжігітов Б. Бейнелеу өнерінің теориялық мәселелері. – Ақтөбе: А.Полиграфия, 2013. – 112 б.

REFERENCES

1. Grosul N.V. Studija izobrazitel'nogo tvorcestva. Programmy dopolnitelnogo hudozhestvennogo obrazovanija detei. – 2-e izd. – M.: Prosveshenie, 2006. – S. 33–55.
2. Dorozhin Ju. G. Prostye uzory i ornamenti. Rabochaia tetrad po osnovam narodnogo iskusstva. – M.: Mozaika-Sintez, 2007. – 16 s.
3. Izobrazitel'noe iskusstvo. Rabochie programmy. Predmetnaia liniia uchebnikov pod redakciei B.M. Nemenskogo. 5–9 klassy: posobie dlia uchitelei obsheobrazovat. organizacii / [B.M. Nemenskii, L.A. Nemenskaia, N.A. Gorjaeva, A.S. Pitserskih]. – 3-e izd. – M.: Prosveshenie, 2014. – 176 s.
4. Nemenskii B. M. Pedagogika iskusstva. – M.: Prosveshenie, 2007. – 255 s.
5. Nemenskii B. M. Poznanie iskusstvom. – M.: Izd-vo URAO, 2000. – 192 s.
6. Sokolnikova N.M. Izobrazitel'noe iskusstvo i metodika ego prepodavaniia v nachalnoi shkole. Risunok. Zhivopis. Narodnoe iskusstvo. Dekorativnoe iskusstvo. Dizain: ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenii. – 4-e izd., ster. – M.: Izdatelskii centr «Akademiia», 2008. – 368 s.
7. Studiia dekorativno-prikladnogo tvorcestva: programmy, organizaciia raboty, rekomendacii / avt-sost. L.V. Gornova i dr. – Volgograd: Uchitel, 2008. – 250 s.
8. Shpikalova T.Ia. Izobrazitel'noe iskusstvo. Rabochaia programma. Predmetnaia liniia uchebnikov pod redakciei T.Ia. Shpikalovoi. 1–4 klassy [Tekst] / T.Ia. Shpikalova, L.V. Ershova, G.A. Porovskaia. – M.: Prosveshenie, 2011. – 72 s.
9. Bolysbaev D.S. Oiu-ornekterdin damu tarihy men tabigaty. – Shymkent: Alem, 2019 – 141 b.
10. Baijigitov B. Beineleu onerinin teoriialyq maseleleri. – Aqtobe: A.Poligrafiia, 2013. – 112 b.